

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Станіславчук Наталії Іванівни «Формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності», представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю – 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи.

На сучасному етапі вітчизняна освіта постійно стикається з новими викликами, що потребують пошуку шляхів для їх подолання. Особливо важливим є її модернізація, тісно пов'язана з потребами сучасного суспільства в компетентних і конкурентоспроможних фахівцях, здатних до постійного особистісного вдосконалення, професійного зростання, адаптації до нових умов. Якісна кваліфікована підготовка майбутніх учителів іноземних мов передбачає сформованість цілої низки компетентностей, серед яких етична займає одне з чільних місць. Це також відображено в низці нормативно-правових документів концептуального значення, серед яких Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійний розвиток працівників», Концепція розвитку педагогічної освіти, Професійний стандарт учителя нового покоління, Рамка безперервного професійного розвитку вчителів, Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 рр. й ін., де зазначено, що роль етичної компетентності у становленні вчителя у сучасній педагогічній науці набуває домінуючого значення; вона виступає маркером професійно-особистісної готовності вчителя до роботи у школі, репрезентантом його професійної діяльності, життєвих принципів, забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки згідно з професійно-педагогічними нормами. Тема рецензованого дослідження на сучасному етапі розбудови гуманістичної, компетентнісної системи освіти набуває особливої актуальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація вписується в контекст комплексної теми кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету «Сучасні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов в контексті діалогу культур» (державний реєстраційний номер 0117 U 006941) та теми кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури «Міжкультурна комунікація: філологічний та методичний аспекти» (державний реєстраційний номер 0122 U 200105). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 25 жовтня 2018 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді координаційних досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол №5 від 27 листопада 2018 р.).

Наукова новизна роботи. Уперше здійснено комплексне дослідження проблеми розвитку етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності; розроблено та апробовано авторську Програму дослідно-експериментальної роботи з проблеми формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов та розроблено структуру етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження знаходить підтвердження завдяки системному аналізу теоретичного матеріалу; встановленню причинно-наслідкових зв'язків між елементами дослідження. Чітко визначені мета і завдання уможливили належне бачення і, відповідно, формулювання об'єкта і предмета дослідження з його конкретним діапазоном, обумовили солідність і переконливу повноту джерельної бази.

Загалом дисертаційне дослідження Станіславчук Н.І. виконане на високому науковому рівні. Вірогідність наукових положень, висновків,

забезпечується обґрунтованістю наукових позицій та можливістю втілення отриманих результатів у практику освітньо-виховної роботи закладів освіти.

Значення для науки і практики отриманих авторкою результатів видається безсумнівним, оскільки подальшого розвитку набули зміст, форми і методи формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності закладів вищої освіти. Інноваційність та цінність убачаємо в розробці діагностичного інструментарію для здійснення діагностики і визначення рівнів сформованості етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності.

Не викликає сумніву і практичне значення одержаних результатів, що полягає в можливості застосування наукових положень і висновків дослідження в освітньому процесі ЗВО при формуванні етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності, а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників; у підготовці підручників, навчальних і методичних посібників, у розробці елективних курсів, програм самостійної роботи здобувачів вищої освіти; у діяльності наукових гуртків. Результати дослідження впроваджено в освітньо-виховний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Мукачівського державного університету, Рівненського державного гуманітарного університету, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Структура та зміст дисертації.

Наукова робота Н.І. Станіславчук виконана на високому науковому рівні. Абсолютно логічною постає «класична» структура праці: академічний вступ, три розділи, загальні висновки, бібліографія (231 позиція) і показові додатки. Структура дисертації є чіткою та логічною, а її зміст відрізняється послідовністю та достатньою аргументованістю висвітленого матеріалу.

Перший розділ традиційно присвячений теоретичній основам дослідження, засвідчує ґрунтовне ознайомлення авторки з тим, що прийнято називати «історією» питання, яке значною мірою посприяло окресленню основної наукової проблеми і пошуків шляхів і підходів до її вирішення. Заслуговує на увагу аналіз категоріального апарату дослідження. У дисертації проаналізовано та узагальнено сутність понять «етика», «компетентність», «етична компетентність», «компетентнісний підхід», «компетенція», «позааудиторна діяльність».

У другому розділі увагу привертають педагогічні умови, які виступили підґрунтям для моделювання процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності.

Особливе ж місце в цьому плані посідає авторська Програма дослідно-експериментальної роботи з проблеми формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності закладу вищої освіти, яка розкриває зміст дослідно-експериментальної роботи відповідно до її етапів: діагностичного, прогностично-конструювального, практичного, підсумково-узагальнюючого.

Належну увагу приділено в цьому розділі й структурі етичної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов у позааудиторній діяльності, складниками якої є: компоненти (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), критерії (повнота, міцність і усвідомлення отриманих знань; ставлення до учасників освітнього процесу та майбутньої професійної діяльності з дотриманням етичних вимог; активність й ініціативність в позааудиторній діяльності морально-етичного характеру); показники (володіння системою знань з професійної етики, усвідомлення їх важливості в особистісно професійному становленні як майбутнього вчителя іноземних мов; розуміння цілей і завдань в оволодінні морально-етичними нормами спілкування, необхідними майбутньому вчителю іноземних мов для проєктування і реалізації різних видів педагогічної діяльності, а також розуміння цілей і завдань позааудиторної діяльності в оволодінні етичною

компетентністю; сформованість мотивації та інтересу до майбутньої педагогічної діяльності і проблем формування етичної компетентності; сформованість установок, ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя іноземних мов, ціннісного ставлення, поваги та емпатії до всіх учасників освітнього процесу під час позааудиторної діяльності, прагнення до оволодіння етичною компетентністю); рівні її сформованості (високий, середній і низький).

Наступний (третій) розділ, власне суто дослідний, але ще більшою мірою «авторський», у якому ефективність педагогічних умов процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності перевірялася шляхом їх запровадження в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Мукачівського державного університету, Рівненського державного гуманітарного університету, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, на базі яких було сформовано експериментальну групу (усього 172 респонденти). Організовано і проведено контрольний експеримент, за результатами якого отримано дані підсумкового зрізу, які висвітлюють стан сформованості етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності за результатами формувального експерименту. Зріз проводився по кожному окремому компоненту етичної компетентності: когнітивному, мотиваційному, діяльнісному. Отримані результати контрольного експерименту засвідчують про позитивну динаміку сформованості етичної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності як цілісного педагогічного явища.

Загальні висновки є логічним завершенням рецензованого дослідження. Характеристика висновків дисертації є свідченням їхньої обґрунтованості, достовірності та новизни, що поширюється, відповідно, й на основні

положення дисертації, оскільки їх сформульовано на підставі власного аналізу.

Дисертаційна робота підтверджує наукову зрілість дисертантки, її вміння окреслити поле наукового пошуку, бачити та проєктувати шляхи вирішення проблеми, готовність розв'язувати завдання на високому науковому рівні. Загалом дисертаційна робота Станіславчук Н.І. за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням

Найбільш вагомні наукові результати дослідження.

У дисертації висвітлено нові наукові положення, які сприяють підвищенню якості професійної підготовки вчителів іноземних мов.

У ході дослідження авторка уточнила та запропонувала власне визначення понять «етична компетентність майбутнього вчителя іноземних мов» та «позааудиторна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов».

Дисертантка розробила структуру етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності, складниками якої є: компоненти (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), критерії (повнота, міцність і усвідомлення отриманих знань; ставлення до учасників освітнього процесу та майбутньої професійної діяльності з дотриманням етичних вимог; активність й ініціативність в позааудиторній діяльності морально-етичного характеру); показники та рівні її сформованості (високий, середній і низький).

Дослідниця окреслила педагогічні умови процесу формування етичної компетентності, встановила найбільш ефективні форми формування етичної компетентності майбутнього учителя іноземних мов, окреслила їх педагогічний потенціал. Авторкою було доведено ефективність застосованих методів та з'ясована їх педагогічна цінність: методи цілепокладання та планування; методи переконання та формування свідомості; методи організації життєдіяльності майбутніх учителів іноземних мов і формування досвіду етичної поведінки; експозиційні методи виховного впливу, проблемний метод; аналіз психолого-педагогічних ситуацій морально-етичного характеру; диспути та дискусії; методи спонукання та стимулювання

діяльності; контрольні-оціночні методи; емпатійне слухання, рефлексивне слухання, аргументація, навіювання, зараження, наслідування, формування прихильності, прохання тощо.

Дисертантка запропонувала авторську Програму дослідно-експериментальної роботи з проблеми формування етичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у позааудиторній діяльності, яку було апробовано в експериментальній групі (172 респонденти), сформованій на базі закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх учителів іноземних мов (6 закладів).

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Публікації дисертантки з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дослідження, наукові праці відповідають встановленим вимогам. Дослідниця є авторкою 14 публікацій, із них 2 видано у співавторстві. 5 статей відображають основні наукові результати, з яких 3 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових виданнях, з яких – 1 стаття індексується в МНБ Scopus (у співавторстві), 7 – апробаційного характеру; 2 – додатково висвітлює наукові результати.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Уважаємо також за необхідне висловити певні зауваги та рекомендації.

1. На наш погляд, наукову працю збагатили б також покликання на зарубіжний досвід формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в позааудиторній діяльності, варто зазначити, які саме світові надбання можна використати у сфері освітньої галузі в Україні.

2. Бажано було б більш детально окреслити, які засоби використано у процесі експериментального дослідження.

3. У дисертації (Розділ 3, підрозділ 3.1) зацентровано увагу на інтерактивних формах реалізації третьої педагогічної умови, які сприяють формуванню етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності. Уважаємо, що доцільно було б представити

схематичне зображення інноваційних форм та методів формування досліджуваного явища.

Висновок про відповідність дисертації чинним вимогам.

Загалом аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Станіславчук Наталії Іванівни «Формування етичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у позааудиторній діяльності», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, є самостійною, завершеною науково-дослідницькою роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації» (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами, Постановою КМ № 341 від 21.03.2022), а її авторка – Станіславчук Наталія Іванівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри
української мови

ім. проф. К.Ф. Шульжука

Наталія СОВТИС

